

4.
DISSERTATIO ACADEMICA
DE
VIRIS IN FENNIA PERITIA LITTE-
RARUM GRÆCARUM CLARIS,
CUJUS PARTEM SECUNDAM

CONS. FAC. PHILOS. IMP. ACAD. ABOËNS.

publico examini offerunt

JOHAN. FAC. TENGSTRÖM,

E. O. Philosophiæ Adjunctus, E. O. Amanuensis Bibliothecæ,

ET

JOHANNES GABRIEL BONSDORFF,

Wirburgensis.

In Auditorio Medico die VII Decembris MDCCCXIV.

h. a. m. confv.

ABOË, TYPIS FRENCKELLIANIS.

DISSERTATIO ACADEMICA

DE

VITIS IN FEMINA PERITIA LITTE

RARUM GRATIARUM CLARIS

COLLEGIUM LITERARIUM SECONDIUM

Cons. Fac. Philos. Lib. Acad. Altorf.

publico examini obnoxia

JOHANN. JAC. FRIEDSTROM

Altorf. Altorf. Altorf. Altorf. Altorf.

ET

JOHANNES GARNIER, BORSDORF

Wid. 1811.

In Altorf. Altorf. Altorf. Altorf. Altorf.

Altorf. Altorf. Altorf. Altorf. Altorf.

Altorf. Altorf. Altorf. Altorf. Altorf.

Quantis vero angustiis & omnes, qui publicis muneribus in Fennia fungerentur & præcipue supremus Cleri Antistes inter sollicitationes & vexationes partium, quibus patria miserrima his temporibus laceraretur, pressi fuerint, cuique Historiæ haud penitus ignaro augurari licet. Superfunt etiam monumenta, Episc. ERICUM ob studium, quod in repurgando cultu publico posuerit, a propugnatoribus R. SIGISMUNDI disciplinæque Catholicæ, cui multi adhuc dum in Fennia adhæserunt (bb), agitatum fuisse, probantia. Quid? quod Gubernator famosissimus CLAUDIUS FLEMING in eo esset, ut Episcopum in ipso Templo Cathedrali Aboënsi vi cædibusque aggrederetur (cc). Adponere juvat ex relatione NICOLAI FLEMING a Kaskis de Fenniæ, regnante Sigismundo, fati (dd) sequen-

C

tia

bb) Quorum corrigendorum causa Archiepiscopus & Capitulum Upsalense longam Epistolam Incolis Fenniæ omnium Ordinum Svetice Upsaliæ d. 8 Junii 1597 datam emisit. In qua hæc occurrunt: *Och endoch wi förhåppades, att ingen skulle wara ibland Eder, khä. re Bröder, som ofta bemelt Concilium (Upsalense a. 1593) skulle ogilla — — — ; lijkwål förnimmer wan, att sådana ibland Eder, Gud bättre, so som och annorstädes alt för många finnas, thet wi utaff gudsfuchtige och åhrlige mäns klage och herdtelse sorgeligen förstått hafwe.* Mscr. servatur in priori voluminum supra p. 12, not. u. excitatorum, quæ possidet Bibliotheca Academica.

cc) ÅBO TIDNING 1791, N:o 50.

dd) Quæ cum dedicatione OLAO Sverkeri POTAMANDRO, S. R. Majiti Sveciæ & Poloniæ a Secretis, Rostochii d. 24 Martii 1603 data, præmissa, in Biblioth. Acad. Ab. e Collectione Palmstiöldiana exscripta servatur: Inferibitur: *In Fennia quid mutarint & variarint per octennium a morte Sereniss. & Potentiss. JOHANNIS III Svecorum, Gothorum Vandalarumque &c. Regis, breviter & vere narratum.* De monumento hoc Mscr. cf. WARMHOLTZ *Biblioth. Histor. Sveo Goth.* Del. VI. p. 185.

tia notitiam conventus cujusdam a Gubernatore Episcopoque & parte Cleri a. 1596 celebrati præsentia. Ipse (CLAUDIUS FLEMING) die sequenti facit per præconem convocari Ecclesiasticos & seculares, quorum id temporis multi rure ad nundinas (autumnales, ut videtur) venerant, adessent in æde Capituli, ubi vellet eos convenire & Regias Literas prælegi. Cumque me quidam nobilium rogassent, ut una interesssem, parui. Cum eo venissemus, reperimus Flemingium acriter altercantem cum Clero de ceremoniis ex præscripto Concilii Upsaliensis depositis. Adhibuerat simul hominem impium & idiotam rei testem & quasi censorem, Abrahamum Melchioris. Hic una cum Flemingio infimos quosdam & plebis purgamenta inebriatos induxerat, qui clero litem ob ceremonias moveret. Et quo vehementius eos premeret, literas Regias curva interpretatione & manifeste falsa in causæ patrocinium adducit. Scripserat enim R. M. tas, se neque præcepisse, diminui ceremonias Ecclesiasticas, neque etiam augeri, sed reliquisse eas ipsas liberas, tantum adhortari ad concordiam & fidelitatem. Has ille reddit Finnica lingua tali sensu: R. Majestatem non præcepisse in Concilio Upsaliensi diminui Ceremonias usu receptas, si quid apud ipsos etiam esset innovatum, permittere easdem revocare & ad priorem usum trahere. Cumque Episcopus petiisset, liceret exscribere Regias literas, annuit verbis, facto negavit, nec ulli communicavit. Ego vero & frater meus, cum vidissemus contra R. Majestatis voluntatem iniquissime tractari Clerum & contemni, rusticos in eorum perniciem animari & stolidissimum quemvis & semisatum, qui decretoriam sententiam de religione diceret, non potuimus præ indignatione, quin aliquid interloqueremur. Non decere animarum nostrarum pastores & doctrinæ parentes hujusmodi ratione excipi, aut infligari plures in eorum exitium. Repertos jam enim fuisse petulantissimos quosdam, qui ausi sint in sacro & privilegiato Loco ministris vim facere & projicere extra Coemeterii moenia. Si ad ejusmodi

bar-

barbariem nunc accederet etiam auctoritas regentium, quis esset futurus tandem scelerum finis & latronum numerus! Exempla igitur in huiusmodi facta statuenda, non nova provocanda & armanda. Ad quæ Flemingius postquam nos durius verbis excepisset, tandem, ut clerum plebi deridendum propinaret, & rem totam ludicram faceret, subjicit, illiusce facti se aliud non scire remedium, nisi ut hi iisdem, qui fuissent coemeterio ejectioni, injicerentur reciproco & validiori jactu. Atque ita in risum cum solverentur clientes ejus, nos discedimus.

Sed quamvis gravioribus multis molestiis Episcopus & Governatore aliisque satellitibus Regis affectus est, videtur tamen vel adhucdum ad causam Hujus promovendam inclinasse. In literis namque Aboæ d. 16 Maji 1598 ad Pastores in superiori Satagundia datis, quibus, defunctam esse Reginam significans, simul mandat, ut preces e suggestu pro luctu Serenis. Regis leniendo fiant, utque more in Regno usitato campanæ in singulis parocciis spacio trium septimanarum singulis diebus circa horam octavam antemeridianam per dimidiam horam pulsantur, hæc adjicit: Deinde quia nobis certo nunciatur de reditu Serenis. Regis in Regnum Sveciæ, ideo hortamur omnes, ut non solum id auditoribus signifcent, sed etiam in concionibus publicis orent, ut Deus iter Ræ Majestatis fortunare & presidio suorum Angelorum saluum & incolumem reducere & custodire velit, in nominis sui gloriam & Regni hujus utilitatem, utque Deus pacem & concordiam nobis restituere dignetur. Admoneant quoque Auditores suos diligenter ad debitam erga R. Majestatem obedientiam ac fidelitatem, & quisque suo loco, quibuscunque officiis possunt, Ræ Majestatis luctum lenire studeant: atque in fine litterarum ibidem d. 22 Octobr. a. 1598 datarum, quibus Eisdem de reconciliatione inter Regem & Ducem constituta certiores facit, atque Deo pacis auctori gratias humillimas e suggestu agentes pro firmi-

tate ac diuturnitate concordiae constitutae preces fundere jubet, hæc scribit: *Admoneatis præterea auditores, ut de Serenissimo nostro Rege honorifice sentiant & loquantur, eique, tamquam supremo Magistratui, debitam præstent obedientiam.* In litteris vero d. 13 Nov. 1599 post subactas partes R. SIGISMUNDO in Fennia faventes ad Pastorem & Præpositum quendam GEORGIUM scriptis, quibus Sereniss. Ducem jussisse annunciat, ut omnes Pastores Ecclesiarum Fennicarum ad comitia initio a. 1600 in Svecia habenda præsto essent, nulla occurrunt de consiliis Sereniss. Ducis commendandis & promovendis monita.

Quicquid sit, eum a Duce Carolo in suspitione tamen & culpa positum fuisse, patet. Hic enim in Comitibus Lincopenses a. 1600 celebratis varias contra Episcopum & Clerum Fennicum conquisitas criminationes, quibus imprimis Religionis Evangelicæ proditæ accusati sunt, protulit, Cleroque Comitiorum examinandas mandavit (ee). Qui reos quidem, cum interrogatione instituta nullius noxæ convinci potuissent, gratiæ Sereniss. Ducis commendavit; sed suspitionem, quam contra Episcopum Hic conceperat, sententia a se lata adeo non delevit, ut postea stipendio atque a. 1604 vel 1605, ut videtur, munere privaretur ERICUS (ff). In integrum denique

ee) Vid. ÅBO TIDNING, 1791. Nris 48, 50.

ff) Eum anno adhuc post Comitia Lincopiæ habita Episcopi officio functum esse, litteræ Ejus (quæ inter monumenta quædam sparsa antiquiora in Archivo Consistorii Ecclesiastici servantur) ex Sorolæ d. 17 Febr. 1601 ad M. PETRUM MELARTORPUM (E litterarum dubiis ob atramentum, quo exaratae sunt, diluvium lectu difficilioribus aliud nomen vix eruas. Hinc sequeretur, ut vir laudatus aliquamdiu Ecclesiæ Aboënsi, forsan successor THOMÆ LAURENTII,

que a Rege GUSTAVO ADOLPHO, circa annum 1612, ut vide-

præfuerit. Vid. de Eo Cel. WALLENIUM I. c. P. II. Sect. I. p. 14. ANDR. MICH. FANT I. c. p. 33 (sq.), Præpositum Aboënsē, datæ ostendunt, ex quibus hæc, morum & vitæ consuetudinem illius ævi quodammodo illustrantia, excerpere liceat: Hans Mortensson ifrå Loijo Sochn war i Åbo hofs mig i hōslas, begärandes skilsmäl ifrå sin hustru, widh hwilkin han i sin barndom war wijsd. — — — Och josom migh tyckes, att dett så ähr allt i sanningen, josom han säger, att han i sin barndom ähr wijsd widh henne, så att han selff thet icke minns och aldrig gifwit sitt samtyckie dertill, elj heller befattadt sigh medh henne, kan thet icke räcknas för något ächtenskap. Och ther som inthet ächtenskap, ther ähr snart ähskildt, och kan medh rätta icke nekas honom annadt giftermål &c. — WERWING I. c. P. Post. p. 69, Ducem CAROLUM Ordini Nobilium Fennicorum pro Episcopo a. 1602 intercedente respondisse, tradit: Den affatte Biskopen wille Han fuller straxt låta komma igen til nåder; dock skulle han i den landsorten Biskops embetet inthet mer beklåda, utan wille honom med nödorstigt uppehålle annorstådes för försja, sedan han först derom förnummit Presbiter-skapets tankar och mening i Sverige. At Epistola supplex Episc. ERICI ad Cancellarium Regni A. OXENSTIERNÆ d. 8 Jan. 1624 scripta hæc habet: Mina ågodelar äro ringare än någon han tro, sedan jag igenom elden &c. år 1600 miste hus och grund, med all den fattigdom jag ätte, och derefter seck jag intet underhåll i fem år, och sedan ganska litet, intill Gud alsmäktig help wår allernådigste Konung nu regerandes til Regimentet. Och josom E. H:t ähr wål witterligt, min underhåld blef afkårtat. Så hafwer jag ock mycket kostat på trycken, och satt mig uti stor gäld, så att om jag skal lägga ut förbemälda sak (400 thaleros, quibus a R. Dicasterio Ab. mulctatus erat), och innan jag hafwer betalt min gäld, så måste jag sälja bårt thet arma hufet, som jag hafwer här, och sätta mig neder, hwar jag kan &c. (Ex schedis Porthanianis). Ipsiusque Epistola circularis Wiburgi d. 1 Febr. 1612 ad Pastores Savoniæ & Tavastiæ scripta, supra nominata, incipit: Venerandi Dni Pastores! Accidit præter opinionem, ut Ecclesiarum vestrarum visitatio totum jam septennium intermitteretur, Quod cum nostra culpa factum non sit,

detur (gg), restitutus est. Festo Regis Hujus Gloriosissi-

mi

speramus apud omnes bonos nos excusatos, &c. — Quomodo hæc omnia concilianda sint, obscurius nobis videtur; nisi ea sic explicare liceat, eum anno jam 1600 salario privatum, a. 1605 ipso munere dejectum, sed simul stipendium quoddam munitum fuisse. Nulla reperimus scripta s. acta Capituli Aboënsis nomine annis, quibus vacaverit sedes Episcopalis, consignata, præter Epistolam sub sigillo Capituli a. 1608 Pastori Ecclesiæ Pelkânâ, Præposito Contractus Sâxmâkiensis, JOSEPHO de diebus Supplicationum & Rogationum ob visum Cometam celebrandis datam, subscriptionem desiderantem. Incipit: *Venerande Dne. Joseph, inter varia testimonio immensæ iræ divine adversus peccata non infimum locum tenent. Cometa, non tam propter luminis, formæ & molis diversitatem, sed etiam, quod horribilia illos eventa consequuntur: non tantum vero annis superioribus Deus Opt. Max. iram suam declaravit in nostra patria variis judiciis & prodigiis: utpote pluvia sanguinis (Cf. WERWING l. c. P. Prior. p. 354), terræ motibus, consistentia fluminum & inauditis turbinibus: verum etiam autumno elapso conspectus est sub Ursa Majore prodigiosus Cometa: qui non tantum metus bellorum &c. sed etiam plane destructionem & interitum totius mundi portendere videtur. Sicut enim sordes & focetorem aliquem venenatum concipiunt ædes & conclavia illa, in quibus homines leprosi aut aliis contagiosis morbis affecti aliquamdiu commorati sunt: ita mundus quoque polluitur sceleribus inhabitantium. & sordes quasi contrahit, quas per ignem aboleri & quasi excoqui oporteat, ejus rei exemplum in conflagratione Cometarum nobis ob oculos proponitur. Etc.* Exstat hæc, pariter atque ceteræ Episc. ERICUM spectantes, a nobis, loco, ubi servantur, haud indicato, excitatæ Epistolæ, in penu monumentorum antiquorum Bibliothecæ Academicæ, priori voluminum supra p. 12, not. u. nominatorum comprehensa.

gg) Ex litteris nuper laudatis, Wiburgi anno dicto consignatis, in quibus significat, suam culpam non fuisse, quod visitatio Episcopalis per septennium negligetur.

mi a. 1617 Upsaliæ coronati affuisse deprehenditur (hh).
A. 1618 Diocesi Wiburgensi, quam ab Aboënsi, ob Russo-
pace proxima Regno Sveciæ subjectos doctrina Evangelica ac-
curatius informandos, iterum separari jusserat R. GUSTAVUS
ADOLPHUS, administranda destitit (ii).

Senectutem Episc. ERICI turbæ & sollicitudines variæ,
non minus ex ingenio superbo & fastioso, cui obnoxium
fuisse nostrum haud diffitendum est, quam ex defectu legum
de muneribus & beneficiis ecclesiasticis distribuendis accurate
statuentium ambitioneque optimatum, homines ineptos imperiose
sæpe numero commendantium & promovere studentium,
ortæ agitaverunt (kk). Inprimis ei molestias creavit Sacer-
dos quidam turbulentus BARTHOLLUS Stephani (ll), qui de
inju-

hh) HALLENBERG *Svea Rikes Historia under Kon. Gustaf Adolf*
den Stores Regering. Band. IV. p. 629. not.

ii) Cf. ÅBO TIDNING 1794, N:o 4. HALLENBERG l. c. pp. 640,
848.

kk) Scripserunt Capitulares ad R. Cancellarium: *V. Magnificentiam*
bidie wi, en förklaring må göras, huru widt Jus patronatus skal
sig sträckia, där hwet och en wisse sig esterrätta, och alla icke
mätte sig derpå beropa, och som de alltid tilbjudat, Präster regera,
görande stort buller, ofs til bekymmer. W. Magnificentia wille
gifwa detta H. K. Mit tilkänna, at alla icke måga sig tilägna then
myndighet, som the ej hafwa, ej heller theas föräldrar för them
haft &c. Cf. HALLENBERG l. c. Band. II. p. 731, Rev. TENGE-
STRÖM Vita Rothovii p. 242 fqq.

ll) De quo Episcopus & Capitulares ad Illustriss. A. OXENSTIERNA
d. 22 Martii 1622 hæc scripserunt: *Vi kunne icke no samt klaga*
öfwer den orolige och bullersamme menniskan Barthollum Stephani

injuriis variis sibi ab Episcopo illatis cum R. Dicastrio Abbatum S. R. Majestati querelas deferens, seque haud quidem culpa vacuum, at contra tenorem legum violenterque tractatum idoneis argumentis evincens (mun), effecit, ut Epi-

om hwilken wi för Fulhelgen skrefwo E. H:t til; förty wi så in-
genstades wara i fred för honom; hwarken i Kyrkian, i Capitlet
eller på gätuna; där wi eller andre af Prästerskapet äre; dit löper
han och ställer sig i vägen för oss, och brukar sin skamliga mun
på oss utan någon förlyn. När wi sitta i Capitlet tränger han
ditt in, beljar och brukar sin skamliga mun, såsom han och gjorde
nu den 21 Januarii; där wi hulle Synodum och allmännelig Präste-
möte, och handlades de articulis Augustanae Confessionis och andre
saker, kom han där in och turberade hela allum skällandes både en
och annan, Etc. Cf. Åbo Tidn. 1794. N:o 49.

(mun) In carcerem nulla interrogatione forensi habita pluries conjectus
erat. Episcopus, & Capitulares in explicatione rei ad R. Cancellarium
scribunt: Wi hafwe det gjort icke som private, utan såsom
publike män, satte att skicka om Prästesaker och straffa de motwil-
lige med prubban och privation; efter Kyrktio-ordningen det ut-
tryckligen förmåler, som än är af ingen casserat, såsom och in
Constitutionibus Örebroensibus. Kan altså Barthollus med ingen
rätt säga, at han är straffat, som sjelf dertil warit orsak; som
Vårns Herr Presidenten til honom sade för rätten: tu es punitus
propter tuam inobedientiam. — — — Efter han så skämligen sin
förmån och theas citation föraktade, och Ståthållaren icke wille
taga deruti, fast Biskopen gaf honom saken tilkänna, nödgades the
sist exemplum (exemplum) suprum antecessorum, hwilke i sådant
fall af ålder hade brukat den seden, at sända någre Djeknar til
honom; icke til at fångsla eller wäldföra honom hielt, utan såja
honom til, han skulle begifwa sig til Åbo, där at svara til kårän-
dens klagemål. — — Andock det aldrig förr i de 40 år, som
Han Biskop warit, är skedd. Sed cf. Protoc. R. Dicasti Ab. dd.
18. Nov. 3. Dec. 1624; literasque supplices Bartholli ad R. Can-
cellarium scriptas, inter schedas Porthanianas supersittes.

scopo 400 thalerorum multa irrogaretur. Querelas idem de Episcopo, quod matri suæ viduæ annum gratiæ, quem vocant, in parœcia Kumå non concessisset, Generali Gubernatori t. t. Regiique Dicasterii Aboënsis Præsidi NICOLAO BIELKE eo successu detulit idem Sacerdos, ut Gubernator damnum, quod illa passa esset, refarcire, reditusque, quibus injuste privata esset, præstare Episcopum juberet. Sed an hæc sententia a S. Regia Majestate, ad quam supplex provocaverat Ericus, confirmata fuerit, non liquet (nn). Aliud crimen odiosum famæ atque auctoritati Episcopi nostri haud minus inimicum, ipsi inferunt litteræ supplices SIGFRIDI *Henrici*, ConRectoris (oo), & SIMONIS *Thomæ*, Choralis, Aboënsium, ad R. Cancellarium scriptæ (pp), quibus se ad perjurium, cujus convicti erant,

D

com.

nn) Epistola Episcopi ex Råfnås d. 1 Octobr. 1624 ad R. Cancellarium scripta, hæc habet: *E. H:t wille hos Kongl. Maj:t begå, at Landshöfdingen i Finland blifver förmant icke lägga sig i Capitelts saker, som härtils förmycket skedt, utan låta B:pen med Capitlet beslälla med Prästegålds utdelning och annat som embetet vidkommer, efter Kyrkioordningen och Kongl. försäkring, och der klagomål kunde komma, at de något exorbiterade, som man hoppas ej skedt; at de strax icke måtte citeras för Hofrätten och saksällas, utan först förmanas. Titerst beder jag mig icke nådgas betala Bartholli moder års inkomsten af Kumo socken efter Landshöfdingens skrift til mig på Bartholli begäran: efter hennes man där icke Pastor var öfver 2 eller 3 veckor, &c. och likväl bekom af successore 12 T:r spanmål och all wårfsåden, som hennes döttrar nästan med våld genom Bartholli tilshyndan hade utsådt: och at Barthollus måtte så coërceras, at wi må njuta fred för honom.*

oo) De quo cf. P. J. ALOPÆUM l. c. p. 37, Rev. TENGSTRÖM l. c. pp. 64, 65.

pp) Exstant pariter atque Epistolæ Episcopi & Capituli ad R. Cancellarium scriptæ a nobis paullo ante excitatæ inter schedas *Por-thanianas*, e collectione Episcopi jamjam defuncti NORDIN exscriptæ.

committendum ab Episcopo quodammodo impulsos significant. Quorum vero auctoritate, cum Episcopo jam defuncto consignatæ sint, hunc notare vix liceret, nisi Acta R. Dicaſterii Aboënsis, Episcopum largitione corruptum flagitio aperto suum addixisse patrociniū, comprobarent (99).

A. 1624

99) Ad hanc litem illustrandam e Protocollis R. Dicaſterii Aboënsis ſequentia excerpta eſſe duximus: A. 1625 d. 27 Januarii kom för dån Konungſlige Rått Advocat-Fiſcalen Ehrlich och Wålachtadh Johan Oltesſon och tiltoalte Zachariam Jacobi (Paſtoris in Parcecia Wemo, cui ſuccesſit STEPHANUS, pater BARTHOLLI. STEPHANO a munere remoto, petentibus parœcis Episcopus & Capitulum ſuſfecerunt ZACHARIAM ſupri jam accuſatum, ſed non convictum) för eſternämnde bedrifſters ſkuidh: förſt, det han hafwer belägradh een trolåſwadh Fåſtepiga - - och rådt barn medh hånne: ſedhan hafwer han - - låkat och tubbat een bonde dreng till att kånnas vedh barnet och taga moderen till ächta - - : Och när dälta ärendet åhr blifvit berychtadh, och Her Zacharias åhr wårdin citerat och flämt nägra rees för icke allenast till Capitlet uthan och Wemo tingh - - hafver han giordt förſkräckelige Eder och ſagt ſigh vara ofkyldigh för hånne; Och på ſjåſtone tilbudið ſigh till at gå ſin Lagh och Eedh, det och honom ſelf ſette medh Präſter bleff efterlåtet, att frija ſigh för dedh roop och rychte ſom han för ſamme quinna kommin var; dett han och hafwer fulkomnadh och gådt ſin Eedh medh fem præſter, nemblige Herr Mårten i Wirmo Sochin, Herr Sigfridh underſkolmeſter, Her Simon Patur, Koorpräſt, Her Sigfridh i Lemo och Her Jacob Cappelan i Wono - - . Hvilket ärende hafver alt ſedhan 1621 ſå ſådt, in til kånſtas förliadin, ſå åhr ſaken wården uppenbar, och Her Zacharias och Quimmones man hafva - - tilſådt ſigh vara ſkylligh i ſaken - - . Hans (Zachariæ) Lagmän ſadhe, att Zacharias ſworit på Capitelet, ſå våll ſom Mårten, Karins man och hans Fader - - . Uthaff deras grufvelige Eder, ſåſom och utaff Biſkopens öfvertalande och tilstyrkiande (i dedh at han nåst hårdh tiltalan hafver ſagt: Rychtet gillas inthet i Lagen, ſiger frijmodigen fram, dedh åhr icke ſå ſoor Eedh i hafve till att göra, at

A. 1624 senio curisque valde debilitatum se sen-
D 2 tiens

Ienast i seija så: Jag troor hans eedh vara reen och inthet meen. Det ähr ingen Själavhåda eller eder ähra förnär) ähre the blef-
ne bedragne, till att stäria med Zacharia. . . . Sedhan be-
rättade Wälborne Präsdenten, att Zacharias hade kommit til ho-
nom i höstas på Åbo Slott och fått Hans H:t eet Kredens och
sagt, att han hade gifwidh dedh Biskopen, och derföre hafver han
hulpit honom Lagmän, och efter han hafver nu bekändt sin saak,
så hafver Biskopen fått honom samma Kredens igen. . . . Zacha-
rias sade, att nu för någon tjd, lijthet för Hendrichsmässo-
marknadh, hade han följt Biskopen ifrån Kyrkian hem till sitt,
och när Biskopen kom på sin gårdh, begynner han banna Zacha-
riam för dedh, att han hade bekänt sikh, och sagt: du skulle
intet bekänna det, uthan hållet digh till thet yttersta; såsom och
därföre, att han icke hade dragit till Svärige emot Wälborne
Präsdentens låf och minne. — Ån frögades Zachariam, om icke
Biskopen hafver haft honom för sikh hemligen till skrift och för-
manat honom till bekännelse, eller om han selfmaant af sikh self
hafver sådant bekänt och uppenbarat för honom? Svarahde
Zacharias, att han hafver inthet frägat därefter, icke heller
hafver han sådant för honom uppenbarat: uthan han viste och
förstodh dedh eliest wäll, hållt medan att saken hängde så länge
uti tufvelsmähl i fem ähr, och han togh muthor och gåsfor af
honom, därföre förskaffade honom Lagmän, och med sina ägne
håstar sände dem till honom till Wemo, och således styrkte honom
därtill. Men nu sedan soaken ähr blifvin uppenbar, fick han kre-
denset ifrån sikh och såddes inthet weta af saken, och hwaadh han
tilförende i så mätto hade uphygt medh dån högra handen, det
hafver hon sedan medh dån vänstra handen slagit omkull &c. —
A. 1625 d. 26 Febr. kommo för den Konungsliga Rätt Zachariæ,
tilförende Kyrkoherdens i Wemo Lagmän . . . och besvärade
sikh emot Vyrdige Biskopen sampt Capitularis Mester Jochim
(STUTEUS) Kyrkeherde och M. Gabriell (MELARTOPUS) Skolme-
stare i Åbo, för dedh att dhe hafva bådhe medh godhe ordh och
läckande så och ued trugh och onde ordh öfvertaladh dem till att
vara Zachariæ Laggårdsman, och således kommet dån till att

tiens(*rr*), consilium denique Coadjutoris, quem Rex clementissime ipsi obtulerat, sibi adjungendi cepit (*ss*), quod verò irritum reddidit

Svärja sigli meen . . . : Därtill svarade Mester Jochim och Messer Gabriell, att . . . Biskopen befalte dem draga til Wemo . . . dedh de och måtte efter omma, ty han dr deras förmen, ändoch dhe måge inthet klaga på honom, doch Gudh veeth (jadhhe dhe) wij droge inthet gärna dijt, men vi måste dedh göra emot vår vilja och seent om aftonen klockan 5 eller 6 draga här ifrån och i ködh och oveder reesa öfver natten . . . Simon Patur svaradhe . . . att Biskopen befalte honom draga till Wemo och svärja för Zachariam . . . Så hafver han beödrat sigh, att han hade ingen häst: Hafver så Biskopen besalt honom taga en af sina hästar, till hvilket Patur hafver och nekat . . . Då hafver Biskopen blifvit vredh på honom, tagit till een eldgaffel och velat slå honom och sagt: Du dhr min tjenare jagh råder om digh, tu skall draga åstadh, och dermed tvingade han honom så, at han nödgades draga dijt. Etc.

rr) Litteræ ejus Aboæ d. 8 Jan. 1624 ad R. Cancellarium datæ in uberius rei dictæ testimonium hæc habent: Summopere petam, cum intelligam hac hyeme in Suecia fore comitia, & vires meæ ex diuturno morbo ita sunt (sunt) debilitatæ, ut sine duclore ad Templum ire non possim, ut mihi hac vice parcat, quod proxime a V. M:tia petivi Aboæ.

ss) Cf. Rev. TENGSTROM l. c. p. 21. Litteris Råfsd's d. 1 Octobr. 1624 datis, supra excitatis, iterum rogavit, ut M. GABRIEL MELARTOPÆUS, Rector Scholæ Aboënsis Coadjutor sibi adjungeretur: Jag kan väl tänkia, at H. K. Maj:t är mycket bedröfvad för den Hög:ne Frökens fränfall skull, at man icke kan H. Maj:t med många saker bekymra; beder alltså, at V. M:tia ville M. Gabrielis sak til det bästa befordra, och der mögeligt honom mig til hjelp förordna, men hwar nu ej kunde ske, han då blefve wid sin för-ra lägenhet och underhåld, til dess hans sak kan framdeles afhandlas: est enim dignus promotione cum propter insignem erudi-

didit mors Ejus post aliquot menses initio, ut videtur, a. 1625 insecuta (tt). Uxorem habuit INGEBURGIM, *Palnes* filiam, ROSENSTRÅLE (uu), ex qua unum certe filium suscepit ERICUM, quem Romæ a. 1607 fuisse, litteræ supra excitatæ produnt, quibus patrem, ut confirmationem nobilitatis suæ petat, exhortatur. Fratrem GREGORIUM, Pastorem in Letala, Acta ejusce ævi commemorant. Et hunc & illum, antequam de vitæ statione decederet Episcopus, defunctos esse, veri simillimum est. Mentionem Acta itidem injiciunt de sororum filiis MATHIA *Mathiæ* & CLAUDIO *Jacobi*, Cive Senatoremque urbis Holmiæ, fratrisque filio ERICO *Gregorii* (xx), quorum natalitia & fata de cetero ignoramus.

De

tionem tum vitæ integritatem. Quantum a mentis tranquillitate, seni cuique ut plurimum gratissima, vel extremis vitæ suæ temporibus abfuerit, commonstrant litteræ nominatæ, quarum in fine hæc quoque occurrunt: *Hvad som den Biskopsängen anlångar, som i någre umliggiande Socknar utgöres, och hvad bönderne deras Kyrkioherde, nemligen ett lafs wed och en kärwa halm, när visiteringen står, utgjwe; item, at bönderne påga hjelpa och fordra Biskopen, från den ena socknen til den andra i visiteringen, hafwer jag icke pålagt, utan är pålagdt af androm för många 100:de år, det at förändra, ställer jag til Kongl. Maj:ts höge betenkiande, och will dermed wara nögd. Beder ock at jag derföre icke må af Presidenten fordras till råttia eller sakfällas: efter jag mig tillbjuder efter Kongl. Maj:ts befallning att råttia så i denne som andre saker: der sedan något deremot skedde, må man til rättia kallas.*

tt) Eum initio adhuc a. 1625 in vivis fuisse patet vel ex litteris quibusdam Paræcorum Ecclesiæ Carli d. 5 April anni dicti ad Ep. ERICUM scriptis & in Archivo Consistorii Eccles. superscriptibus.

uu) Testibus Protocollis R. Dicafterii Ab. dd. 28 Julii (unde patet, eam prædictum quoddam in Sueciâ habuisse) & 28 Sept. 1626.

xx) Cf. laudata Protocolla R. Dicafterii Ab.

De variis Ep. ERICI in usum Ecclesiæ Fennicæ lingua vernacula evulgatis scriptis, ex quibus hodieque non nusquam a rusticis in Ostrobotnia præsertim teri deprehendimus Expositionem Evangeliorum Dominicalium vid. ÅBO TIDNING 1791 N:o 46, 1796 N:o 17, 20. Cf. A. WESTÉN l. c. p. 177 sq. Rev. TENGSTRÖM l. c. p. 20.

§. 7.

THOMAS Laurentii, qui Tubingam ad audiendum CRUSIIUM Profesorem, linguam Græcam hodiernam ibi docentem, a R. Johanne III mislus fuisse perhibetur, Constantinopoli dein una cum Ep. ERICO Erics legandus (yy), Pastor Aboënsis & Capitularis in Concilio Upsaliensi, cujus decretum sua manu firmatum deprehenditur, a Generos. Campi Marefchallo CAROLO Henrici HORN, qui eum simul hoc scommate exagittavit: *Om våren när ärterne sädde, drog han till Tyskland, och om hösten när de uppskoros, kom han hem Promotus Magister*, accusatus est, quod prædecessorem suum HENRICUM Canuti (zz) Papisticis in cultu publico administrando ritibus repugnantem munere dejecisset, pluresque alios sacerdotes læsisset, quorum delictorum veniam petere coactus est (aaa).

§. 8.

yy) FANT Hist. Litt. Græcæ in Suecia Sect. I. p. 21. ex PLANTIN Hellas sub arcto p. 27 auctoritate C. DIETERICI in Progr. de propagatione Lingvæ Græcæ per Germaniam.

zz) Cf. Cel. WALLENIUM l. c. P. Post. Sect. Pr. p. 11.

aaa) Cf. WERWING l. c. Del. I. p. 150 sq. ANDR. MICH. FANT l. c. p. 30.

§. 8.

MARCUS *Henrici* HELSINGIUS, Nylandus, Wittebergæ literis operam dedit. Rector Scholæ Aboëntis a. 1595 constitutus, in hoc munere obeundo a. 1609 mense, ut videtur Januarii, defunctus est (bbb). Ejus est

Analysis Logica cum præcipuis Locorum doctrinæ observationibus Epistolæ ad Titum, tradita ad calamum a M. Marco Henrici, Rectore Scholæ Aboënsis, Anno 1596, Mense Novemb.

quæ msc. in penit monumentorum antiquorum Bibliothecæ Academicæ, eodem comprehensa volumine ac Ejusd. *Compendium Astronomicum* (ccc), superstes, interpretationibus vocabulorum in textu Originali obviorem infertis, Auctori locum heic vindicat. Explicat ex. c. *σωφροσύνην* per prudentiam recte, moderate & secundum pietatem ac virtutem omnia gerendi. Ex occasione C. I. v. 12 observat: Quod Paulus versum ex Epimenide, Ethnico poeta, citat, discimus, non dedecere Doctorem Ecclesiæ aut illicitum esse ex variis quoque Auctoribus interdum sententias citare, quæ ad propositum faciant; dummodo id fiat absque ostentatione eruditionis, & in ea re teneatur modus. Sic idem Paulus, cum orationem haberet Athenis in Areopago citavit hemistichion ex Arato: *τὸ γὰρ καὶ γένος ἐσμεν*, Act. XVII v. 20 (28). Ita ex Menandro 1 Cor. XV. v. 23 (33) adducit Senarium: *Φθίρεισθιν ἤδη χεῖρα ὁμιλίαι κακαί*, corrumpunt bonos mores colloquia prava. — Ipsam quod attinet hujus Analyseos

τα-

bbb) Cf. Cel. WALLENIUM l. c., P. Post. Sect. Post. p. 3.

ccc) De quo vid. P. J. ALOPÆ Specimen Historiæ Litterariæ Fennicæ p. 31.

rationem atque conformationem, explicata occasione scribendæ Epistolæ Paulinæ, capita singula ordine perlustrans, argumentum cujusque in membra dispescit. Divisionem peractam excipit illustratio specialis membrorum partiumve his subjacentium, quæ, methodo, qualis illa ætate in interpretanda Scriptura sacra ubique obtinuit, analytica, excitatis frequenter aliis Scriptorum Sacrorum testimoniis, satis luculenter exponantur. Subsequuntur *Observationes*, quibus ostenditur, quis fructus & ad doctrinam & ad vitæ usum e textu illustrato capi possit.

Eodem folio, quo Analysis jam commemorata finitur, auctore non significato, incipiunt *Conciones de passione Christi*, a, 1597, ut patet ex annotatione in margine ad finem concionis primæ, consignatæ (*ddd*), quas etiam Helsingio tribuendas esse conjicimus, non modo quia scriptis laudatis ad eum pertinentibus subjunctæ deprehenduntur, sed etiam, quod ultimæ illarum additur supputatio, septuaginta hebdomadas Danielis cum anno passionis Christi exire probatura, quam Nostrum, utpote Astronomiæ & calculorum subducendorum peritum, confecisse veri simillimum est. Hanc ultimo loco subsequitur *Index Historiæ Passionis & Resurrectionis Christi, Theologiæ Candidatis valde necessarius, ideoque in promptu habendus*. Ratio & forma concionum eadem fere est ac *Analyseos Logicæ* supra laudatæ, omisiss tantummodo vocabulis quibusdam Logicis & Rhetoricis in hac obviis.

Super-

ddd) Auctorem Fennum fuisse, ostendit dictum unum alterumque ex Scriptura Sacra Fennice versa iis præmissum. Hæ igitur Conciones Sacræ Cel. PORTHÆ nondum innotuerant cum in *Historialia Concionum Sacrarum Fennicarum* p. II scriberet, PAULI JUUSTEN *Explicationes Evangeliorum* unicum esse specimen Concionum Fennos auctores agnoscentium, ex seculo XVI:o superstes.